MANDICS GYÖRGY

Frázisok a parafrázisokról

A Janus Pannonius-díj második napi rendezvényeinek csúcsa egy nem remélt költői ajándék volt. Orbán János Dénes erdélyi költő apokrif gyűjteménye *A költő, a ringyó és a király* címmel. Az ötlet Szőcs Gézától származott, aki a kötet előszavában elmondja, hogy Faludy híres és hírhedt Villon-átköltése óta nem született igazi átköltés. Pannonius – főként ifjúkori versei kapcsán – nagyon rokonítható Villonnal, s csak kevésen múlt, hogy a két költőóriás fizikai értelemben is nem lett kebelbaráttá, bár Szőcs Géza szerint kilométerekben már kevés választotta el őket, amikor Janus Medvevárában kilehelte vagy kiköpte a lelkét, Villon felé utaztában. Orbán János Dénes, a Faludy-tanítvány kapta a feladatot, hogy gyorsan írjon egy villonos-faludys parafrázist Pannonius műveiből.

Irodalmi berkekben kétellyel fogadták e hírt, ám az eredmény Szőcs Gézát igazolta, hiszen amikor Orbán János Dénes olvasni

kezdte az új mű verseit, a közönség viharos reakcióiból hamar kiderült, hogy a kísérlet sikerült. Az erdélyi költő kitűnő érzékkel oldotta meg feladatát: friss, vagány, korhely, kocsma- és bordélyillatú verseket faragott, melyek követik az eredetik tematikáját, főbb motívumait, kibontják az abban rejlő modern verslehetőségeket, de mégsem lesznek sem klapanciák, sem paródiák. A latin eredetik sikamlósságait, az adott korban szokásos, közvetlen pornográf szókimondását már a Pannonius-fordítók is rejtegetni próbálták, parafrázisokkal élve, s ebben Orbán János Dénes sem kivétel, hiszen az egyik leggyakoribb kifejezést, a férfi nemi szervet, például, mentullaként aposztrofálja, mely sajátos találat, hiszen összecseng Janus legendás Mandula-fácskájával.

Szőcs Géza és Jankovits László tanár úr beszélgetőpartnerként tovább bővítették a parafrázisok számát a Janus Pannonius-jelenség megértésében. Hiszen szó esett Drakula vajda reális pécsi tartózkodási helyéről, az egykori Pécsi Egyetem romjairól, amelyek közt a Janus Pannonius-díj átadása zajlott, s arról is, hogy Janus a legeurópaibb költő a maga korában, milyen senkik vádolták „barbársággal", éppúgy, mint Bartókot később. Ennek

kapcsán a találkozó szelleméhez pontosan illő Kozma-parafrázisok és -átdolgozások hangzottak el francia nyelven Mózes Tamara ihletett tolmácsolásában. A kitűnő dzsesszzongorista és -énekes az átélés és a beleérzés olyan csúcsaira jutott, hogy a közönség felállva, önkívületben ünnepelte produkcióját perceken át.

Szőcs Géza és Jankovits László újabb beszélgetésükben sort kerítettek Janus Pannonius elveszett Iliász-fordítására, amelyet görögből latinra készített – a hagyomány szerint bravúrosan, s ezzel kapcsolatban felmerült az a kérdés, hogy lenne-e kedve Orbán Jánosnak e fordítás rekonstrukcióját, parafrázisát elkészíteni. Az erdélyi költő erre inkább Arisztotelész Poétikájának rekonstrukcióját jelölte meg számára kedves célként. S hogy erre is képes lehet, azt a második részben felolvasott versparafrázis-sor igazolta, amelyben nem a szajhák, hanem a Király, Mátyás volt a központi elem. Ezzel eljutottunk Pannonius életének második korszakához, amikor egy hosszú és keserves út vezetett a dicsőítő verstől a Mátyással való szembenállás költészetéig. Mert Mátyás csak a nép utólagos emlékezetében vált azzá az igazságban hívő csodakirállyá. A valóságban sarcoló, hataloméhes, diadaléhes zsarnok volt. Orbán János Dénes ezt így összegzi:

Époszt akartam írni rólatok,
Aeneist az új magyar koroknak.
Ám tűzbe dobtam minden vázlatot:
Nem állítok versszobrot zsarnokomnak.

Ebben a kontextusban már nem a szexuális teljesítmény, a férfiasság igen szűken értelmezett jellemzője a lényeg, hanem az erkölcs, az, ami kívül rekedt az első versek cinikus szempontjain:

A költő puha állat,
magában élő alkat.
Ha megfizetünk, írja.
Ha megfizetjük, hallgat?

A hatalom e gőgös szempontjait Janus túllépi, mert felismeri, hogy a pénzen és hatalmon túl van az ország, van a Nép. S ezt muszáj szeretni, akkor is, ha nem viszonozza szerelmedet:

Lehull az éj és rám borítja búját.
Félek. A köhögésem is besúgják.
Nem tudhatják, mitől a búskomorság,
és mi a gyilkos kórság
origója. A szerelem.
És ez az ország.

Ezek megfogalmazásával Orbán János Dénes eléri a parafrázis csúcspontját. Pannonius műveit – mint tudjuk – cenzúrázták. Csak a Mátyást dicsőítő versek maradtak meg. Így akarták biztosítani a költő státusát udvari költőként. Az erdélyi költő helyreállítja az igazságot. Helyreállítja a költő igazi státusát, aki mindig a csillagokra emeli a tekintetét, és ezt az egyetlen igaz mércét alkalmazza még az akasztófa árnyékában is, mint Villon, vagy a méregkeverők árnyékában, mint Janus.

És e felismerés túl van a játékon, és túl van a frázison. Felismert örök erkölcsi világtengely.